

no ispreplitanje slavenske i romanske toponimije kroz povijest imena toga malog dalmatinskog otoka. Naposljetku, na kraju knjige sadržani su sažetci na stranim jezicima (119-128).

Monografija koja je ovdje predstavljena kroz svoje priloge potvrđuje kako je Vrgada s onomastičke točke motrišta izniman dalmatinski otok. Razvoj njegova imena i promjene koje je ono doživjelo kroz stoljeća najrječitije govore o mjestu i važnosti otoka Vrgade od prapovijesti do suvremenog doba. Tri objavljene monografije i najave sljedećih ukoričenih djela (toponimija otoka Murtera i Paga) vrijedan su i višestruko poticajan primjer osmišljenog i učinkovitog rada interdisciplinarno zasnovanog projekta Centra za jadranska onomastička istraživanja koji iz godine u godinu javnosti podastire konkretna i izrazito uporabljiva postignuća.

Lovorka Čoralić

Mirela Slukan Altić, *Povijesni atlas gradova. V. svezak: Varaždin*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv Varaždin, Zagreb – Varaždin 2009., 349 str.

Svezak posvećen Varaždinu peti je u nizu objavljenih svezaka u sklopu projekta "Povijesni atlas gradova – povijesni identitet i suvremeni razvoj hrvatskih gradova" započetog 2003. kao znanstvenog projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske sa sjedištem u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Svaki od do sada objavljenih svezaka zamišljen je kao zbirka planova i karata određenog hrvatskog grada, a sastoji se od kartografskog i tekstualnog dijela. U kartografskom dijelu prikazane su reprodukcije karata i planova, dok je u tekstualnom izvršena analiza prostornog razvoja. Dodatna vrijednost ovog projekta jest što se za buduća istraživanja mogu koristiti karte i planovi otisnuti u visokoj rezoluciji, dok su originali zaštićeni od mogućeg oštećenja ili daljnjeg propadanja. Isto tako, ne samo da je ostvarena suradnja s različitim stručnjacima i institucijama, u ovom slučaju s Gradskim muzejom Varaždin i Državnom arhivu Varaždin, već je i publikacija interdisciplinarno koncipirana. Tako će u ovom slučaju čitatelj moći dobiti kvalitetan pregled povijesnog, urbanističkog, gospodarskog, demografskog, političkog i kulturnog razvoja Varaždina od najstarijih vremena do danas. U tom je smislu i knjiga podijeljena prema niže opisanim poglavljima.

U početnom poglavlju *Prirodnogeografski uvjeti razvoja grada Varaždina* (9-28) predstavljene su osnovne značajke okoliša u kojem je smješten i gdje se razvijao Varaždin. Opisom položaja, reljefa, hidrografskih odnosa, klime, tla, krajobraza i mineralnih sirovina nisu samo izneseni taksativni podaci, već su teme sadržajno proširene. Čitatelj može saznati da je varaždinska gradska jezgra od 2005. na tentativnoj listi UNESCO-a ili da je nepredvidiva Drava kao sjeverna gradska granica zbog promjena toka uzrokovala teritorijalne sukobe sa susjedima. U osvrtu na zlatarenje, naveden je podatak iz isprave kralja Leopolda da su iz riznice Zrinskih odnesena u Beč gotovo 42 dukata čistog zlata ispranog iz Drave.

Počeci ljudskog djelovanja opisani su u poglavlju *Varaždinski kraj od najstarijih tragova naseljavanja do prvog spomena grada Varaždina: arheološka topografija* (29-46) autorice Marine Šimek, muzejske savjetnice Gradskog muzeja u Varaždinu. Uz zemljopisne karte, fotografije predmeta i arheoloških lokaliteta, autorica opisuje šire varaždinsko područje od prve ljudske aktivnosti do prvih stoljeća srednjovjekovlja. Tako je učinjen osvrt na špilju Vindiju i njene bogate nalaze te život tijekom bakrenog i ranobrončanog doba, odnosno srednjobrončanog i kasnobrončanog razdoblja, što je ilustrirano fotografijama nakita, posuđa, urni i tumula. U

antičko doba ljudska se aktivnost, povećava o čemu svjedoče ostaci naselja Iovia kraj Ludbrega, lokalitet Lonja kod Matušina, ostaci *ville rustice* kod Zamlake te možda najpoznatije nalazište antičkog kompleksa, ona u Varaždinskim Toplicama. Autorica zaključuje kako na sjecištu važnih antičkih prometnica nastaju naselja koja polako postaju lokalna gospodarska, upravna i vjerska središta, pa tako i Varaždin, koji od svog prvog spomena u najstarijem sačuvanom pisanom dokumentu iz 12. stoljeća, već egzistira kao razvijeno naselje.

To već razvijeno naselje i rana srednjovjekovna povijest detaljnije je opisano u poglavlju *Urbani razvoj i prostorna organizacija srednjovjekovnog Varaždina* (47-60). Uz pregled najvažnijih društvenih zbivanja do sredine 15. stoljeća, poglavlje je opremljeno ilustracijama Varaždina u prometnoj mreži srednjeg vijeka, zatim teritorija slobodnog i kraljevskog grada (na temelju bule iz 1209.) te rekonstrukcijom izgleda grada na prijelazu 13. u 14. stoljeće. Već od 15. stoljeća sačuvana je dokumentacija bogatija te se opsežnije objašnjava urbanistički, gospodarski, politički i kulturni razvoj Varaždina.

Četvrto poglavlje *Razvoj i izgradnja Varaždina od 16. stoljeća do današnjih dana* (61-220) najopsežnije je u knjizi jer se kronološkim redom navode zbivanja do suvremenoga doba. Sadržaj nije monoton, već je interdisciplinarnim pristupom stvorena tematska širina zanimljiva ne samo povjesničarima, već i stručnjacima različitih znanstvenih interesa. U ovom poglavlju nalazi se i najveći broj ilustracija – veduta, fotografija, razglednica, crteža, oglasa, karata i planova, što samu knjigu čini vrlo korisnom za daljnja istraživanja.

Na petom poglavlju *Osobine arhitekture i zaštićena graditeljska baština Varaždina* (221-252) zajedno su radili muzejski savjetnici Gradskog muzeja Varaždin, Spomenka Težak i Miroslav Klemm, koji opsežno opisuju varaždinsko arhitektonsko nasljeđe. S obzirom na dugu tradiciju graditeljstva, autori navode primjere sakralnog i profanog urbanističkog razvoja od romanike i gotike do moderne i suvremenog doba. Stavljajući se poseban naglasak na razdoblje 18. stoljeća, koje je bilo možda najburnije u varaždinskoj povijesti, a čije je arhitektonsko nasljeđe i danas vidljivo. Tada je grad bio većinski profiliran kao obrtničko-trgovačko naselje koje polovicom 18. stoljeća postaje glavnim gradom sve do požara 1776. godine. Nakon toga Varaždin prekidajući s dotadašnjom tradicijom gradnje drvenih kuća i okreće se trajnijem materijalu – kamenu. Tada izgrađene kamene kuće i palače koje su pripadale gradskom plemstvu ili građanstvu (trgovcima i obrtnicima najviše) još i danas postoje u varaždinskoj povijesnoj jezgri. Kako se u poglavlju govori o velikom broju objekata, i ono je ilustrirano fotografijama.

Potom slijedi poglavlje *Kartografski izvori grada Varaždina (reprodukcije karata i planova)* [253-300], gdje se donose najzanimljiviji primjeri karata i planova koji prikazuju grad Varaždin s najbližom okolicom. Ilustracije su u boji i otisnute su u visokoj rezoluciji, tako da detalji dolaze do izražaja. Što se tiče znanstvenog aparata same knjige, slijede *Bibliografski podaci o kartografskim izvorima* (301-304), *Bibliografija: arhivski izvori (fondovi i zbirke), objavljeni izvori i literatura* (305-318), *Summary* (319-334) te *Mjesno kazalo* (335-349), sve zbog lakšeg snalaženja u podacima koje pruža ovo djelo.

Nakraju valja reći kako je knjiga objavljena u sklopu proslave 800. godišnjice proglašenja Varaždina slobodnim i kraljevskim gradom. Ovo peto izdanje u navedenom projektu ne samo da povezuje razne kulturno-znanstvene institucije, već svojim sadržajem, posebno u smislu atraktivnih ilustracija, sasvim sigurno služi kao izvrstan priručnik za upoznavanje s varaždinskom prošlošću i njegovim razvojem do današnjih dana.

Vladimir Huzjan